

VASÁRNAPI ÚJSÁG.

25-dik szám.

(ÚJ FOLYAM)

Sept. 24-én.

Regensség. Ezen szó a historiában s a dolog maga a nemzetek politikai életében ottan előfordulván, minthogy éppen helyünk van, nem árt egy kicsinyt eszméltetni róla olvasóinkat.

A monarchiás országokban megesis néha, hogy az a ki a fejedelmi koronát viseli egy vagy más okból a fejedelmi hatalmat, az uralkodást személyesen gyakorolni nem képes. Ilyenkor mást állít a törvény vagy a szokás helyébe, a ki őt ideiglen helyettesitse s ezt hívják „regens“nek. (Magyarul nem levén még alkalom, nincs szó reá, nem is szükséges.)*)

Az érintett okok főképp a következők lehetnek: 1) Ha a fejedelem halálakor a koronaörökös kis kora; 2) észbeli gyámoltalanság az uralkodóban; 3) ideiglenes nyavalya, ha gyaníthatólag vagy előre láthatólag hosszasan tartand, s az uralkodót tisztjére alkalmatlanná teszi; 4) távollét az országtól.

Az első esetben Angliában korábban „protector“ nevet kapott a regens. De most elhagyták; mert p. o. Albert herceget a Victoria halála esetére regensnek nevezte ki egy parlamenti acta, de a protectori czimmal nem ruházta fel, ámbár tisztje ugyan az leend.

Angliában nem egy ízben tettek regenst, a királyoknak részint kis korusága, részint távolléte miatt; mégis anynyira nem valának tisztában az alkotmánynak ide vonatkozó részével, hogy midőn III. Györgyöt észbeli gyengesége alkalmatlanná tette az uralkodásra és ez köztudomássá vált, egy kérdés támadott, mely felett a legfőbb tekintélyek megoszlottak. A kérdés a volt, vajjon a korona-örökös, teljes kora, és a király legidősebb fia létire, már ezen jogánál

fogva regens-é? Az akkori Whig párt a Fox vezérle alatt, állítá hogy, igenis az. Más felől azt vitaták, hogy a parlamenttől függ a regensnek való személy kinevezése. A kérdés döntetlen maradt, mert a király egészsége helyre állott. Midőn másodsor éré a baj, minden párt megegyezett a koronaörökös (Wallisi herceg) kinevezésében. De csakugyan a parlament nevezte ki, még pedig az első évben korlátozott hatalommal; de úgy, hogy ha a király gyámoltalan állapotba mind tartand, a regens teljes hatalommal folytassa az uralkodást, mintha a király már megholt volna, ámbár csupán „regens“ és nem „király“ czimmal élve.

A többi alkotmányos országok közül a német szövetséghez tartozók alaptörvényeiben látunk részletes rendelkezéseket. Felhozzuk például Hannoverát. Ennek határozatai:

17. §. (1840.) Regensség (uralkodási helyettség, Regierungsverwesung) akkor áll bé, midőn a király vagy kis kora, vagy oly lelkiállapotban van, mely őt a kormány vezetésére alkalmatlanná teszi. — 15. §. (1733.) A regensség a thronra néző legközelebbi rokont illeti, ha 18. évét bétöltötte. Ha arravaló ily rokon nincs, a királyné, vagy ezután a király anyja, aztán apjáról való nagy anyja következnek, ha másfelé férjhez nem mennek. — 16. §. Ha a király rendeli a regenst, tetszése szerint rendelhet rokont, vagy más valamely német szövetségi nem uralkodó, legalább 25 éves herceget. — 18. §. Ha ily rendelkezés nem létezik, kis koruság esetében a feljebb irt törvényes regens viszi a kormányt. Más esetekben pedig a ministerium köteles akár saját eltökéléséből, akár az országgyűlés felszólítására a királyi család minden érikora rokonait tanácskozmányra gyűjteni, melyben leg alább háromnak személyesen vagy meghatalma-

*) Czilley Ulrikot elfeledte a Sz.ur.

zottaik által meg kell jelenni. Ezen gyűlés jelen tagjai szótöbbséggel határozzák el, ha szükséges-e a regenség vagy nem. A törvény által kijelölt regenségnek nincs szava. — 19. §. Ha szükségesnek itélik a regensséget, a ministerium jelenti az (e végre rendkívülig is összehívandó) országgyűlésnek, hogy ez is jelentse ki beleegyezését. — 20. §. Ha nincsenek rokonok, vagy nem jelennek meg törvényes számban, akkor a ministerium a királynéval értekezve egyenesen az országgyűlés elejébe terjeszti az ügyet, s ha ez szükségesnek ismeri, béáll a regenség. — 21. §. Ha a kir. családhoz tartozó alkalmas személy nem léteznék, a ministerium javaslatára az országgyűlés nevez ki a német-szövetségi hercegek közül egyet regenségnek. — (21. §. 1840. A német szövetségi gyűlés nevez ki 3 kijelölthől.) — 22. §. A regens esküt tesz le az alkotmányra. — 23. §. A regens a király nevében teljes hatalmat gyakorol; mindazáltal a királyi jogoknak csökkentésébe vagy az alap-törvény változtatásába nem erészkedhetik sat.

Mindezekből láthatni hogy áll körülbelől a dolog Európában az érintett tárgyra nézve.

Sept. 16-án a képviselők esti 6 órakor tartott ülésében felolvasták a fejedelem sept. 15-én Schönbrunnban kelt s István nádorhoz intézett levelét, melyben — „a ministerium lemondását elfogadja; Batthyány Lajos föltételeire, mik alatt elvállalni ígérte, az új ministerium alakítását. s mik közt Jellachich visszaparancsolása is foglaltatik, a fejedelem még most nem képes nyilatkozni; az előbbi ministerium némely tagjainak eljárására sohasem adandja megégyezését; János főhgnék a horvát viszonyok kiegyenlítése nem sikerült; az országgyűlés két hónapja hogy együtt ül, még sem tett e dologban semmit; az országgyűlés némely határozatai által lelépett a törvényesség teréről, jelesül elhatározá az 5 pftos bankjegyek kibocsátását ő felsége megerősítése nélkül; megkezdé a katonakiállítást toborzás ál-

tal, ő felsége megerősítése nélkül, mi több, egyik határozata által a sorkatonaságot zászlója hűtlen elhagyására birni nem átalotta.“ — Batthyány Lajos ily körülmények közt letév a ministerelnökséget, de Nyáry, Kossuth, Madarász László felhívására, hozzájárulván a ház bizalmának irántai kijelentése, nehogy az ország egy pillanatil is kormány nélkül maradjon, a ministerelnökséget ismét elvállalta, és az elnök kijelentése szerint, az új ministerek névjegyzékét a holnapi ülésben terjeszti a ház elébe. (Kos. H.)

Oravicza, sept. 10-én 1848.

Sept. 3-án hallottuk meg a mieinknek Perlasználi tökéletes győzelmét, s ezen anynyival val inkább örültünk, mert ennek következtében Fejértemplom is az ostrom alól felszabadult. A szerbek és rácok mind haza takarodtak. A fejértemplombeliek pedig a körül levő rácz falvakba deputatit küldöttek, békével kínálván meg őket, a mire 7 falu meg is adta magát; még az aszszonyok is fejér kendőt, fejér tollat hordanak. — Sept. 8-án a Wratsegaiba (ez a falu az ostromlók főtanyája volt) menő küldöttséget a falubeliek puskalövessel fogadták, a miért a falut merőben leégették. B.

Eddig levelezünk. A Közlönyből azt teszszük hozzá: hogy a lázadók újra ellentállásra tökélték magukat s a Karas folyón túl sánczokat emeltek. A híd ki lévén szedve, más oldalról kell megkerülni. A ráczokat lovasság nélkül megkergetni bajos vagy lehetlen, mert igen jól futnak.

Az „egyetemes osztrák hirlap“nak azt írják, hogy a krassómegyei románok eltökélték a ráczok és németek közti viadalt tovább részvétlenül nem nézni. Tömegestől kelendenek fel s 40,000-nyi sereggel ütnek az illyrbánáti végvidékre.

Ezen örvendetes és jó reménnyel biztató hirhez tegyük azt a másikat, hogy Zágrábba ellenforradalom ütött ki, mely Jellachichot kényszeriti serege egy részével megtérni.

Ismét: a drávai táborban a Miklós-huszárok (más tudósítás szerint a hadsereg egy lélekkel) a gyáva gróf Teleky Ádámra rohanva kijelenték, hogy oly gyalázatos árulást nem tűrnek, hogy ütközni kívánnak. S talán már meg is volt a csata.

Végre (ez úttal): Sz. Tamás bévételeét könnyíteni fogja a rácok és szerb vendégeik öszszeverekedése. — Vratsegájon is így tettek volt.

Bécs, az elámitva volt Bécs is kezdi felnyitni a szemét. A hírlapok nagy része, mely képzeltelen vakságban eddig ellenünk nyilatkozott, most már józanabb eszméket kezd terjeszteni.

A bécsi ministerium azonban elég szemtelen a közvélemény hangos nyilatkozata daczára is tárczáit szorongatni. Bizony nem csuda hogy féltik, mert ki tudja minő szép magas hercegnői kezek himzették? De mind hiába, mégis csak elébb kell adni biz azokkal. Rendes, hogy egyikök Schwartzert már sept. 3-dikán beadta a lemondását s mégis mind kakaskodik a ministeri padokon.

A Lombardia feletti alkudozásra nézve két tervről beszélnek. Az egyik a volna, hogy a Mincio legyen határ, miszerint a hajdoni velencei birtok austriai tartomány maradna és csupán magára Velence városra nézve kötnék ki, hogy lehessen szabad, önálló köztársasági város, milyen Hamburg v. Lübek. Ezen tervben csak az a baj, hogy nem tudják mit csináljanak a szabadabbá leendő Milanoval. (Milyen jó lenne, ha a kiskorúság és illetőleg a tutorság esméjét már valahára számüznék a politicából.) A másik combinatio a lenne, hogy az egész volt lombard-velencei országot alakítsák egy külön királysággá, adjanak neki külön független alkotmányt, olasz kormányt, egy császári családbeli fejedelmet s kössék barátságos és védszövetséggel az osztrák birodalomhoz. Ebben az a bökkenő, hogy még sokáig erős osztrák örserget kellene ott tar-

tani. A frankok az első tervet tartják az olaszokra nézve kedvezőbbnek. Az austriai cabinet s a német diplomaticusok az utóbbi pártolnák. Az angol azt mondja, neki mind egy, csak sietni kell a békével, mert különben egy nagy frank demonstratio lesz s ezt minden áron meg kell előzni. A havasok felé szüntelen gyűjtik a katonákat Frankhonban, September elején fényes szemlét tartottak a mars-mezőn 70,000 legény felett; Lamoriciére mint hadügyminister nem tartja a zsebében a kezét s Carlo Alberto kijelentette, hogy ha a fegyvernység bévégezte előtt becsületes ajánlatokat nem kap, újra kezdi a táborozást és ekkor a frank-avatkozás ki nem marad.

Egy frank hírlap a közoktatás ügyében így szól: „A minden kérdések legalaposbikát, a közoktatás eddigelé oly rosszszul oldott kérdését most jobban értik, és remélhetjük, hogy a köztársaság vezérlete alatt, valahára a társaság szükségéhez szabott tanítást nyerend a frank ifuság. Ezentul az ó nyelvek elől engedik az élöket; az oeconomiai, historiai és administrativ ismeretek, az iparra, a kereskedésre, a földmivelésre alkalmazott természeti tudományok kétségen kívül nagy helyet foglalandanak iskoláinkban.“

Hasonlitsuk öszsze ezen kívánatokkal és reményekkel a tervelt 10 magyar gymnasiumok kijelölt tanári szakait s aztán beszéljünk magyar nemzeti, s a XIX. század közepi nevelésről!

Katonás declaratio. — Castellane, frank tábornok imigy ajánlja magát a szajnai választó kerületnek: „Polgárok! Nekem a köztársaságban rend, szabadság, testvériség kell; de nem kell önkény a szabadság lárvája alatt; akarom a birtok megtartását, a személyek megbecsülését. Párisban születtem, de nem akarom hogy ezen főváros kisebbsége szabjon törvényt az egész Frankhon elébe. Nekem tan-szabadság kell s azt akarom, hogy a papságot az álladalom fizesse.

Bátorság és erély ezen elveknek diadalt szerezni nem hiányzanának nálam; de nekem nem kell sem fejtelenség, sem oly köztársaság melynek rettegés és fosztás a napirendje. Katonai ismereteim képessé tennének a költségvetési vitatkozás alkalmával a hadügybeli szükségtelen költségek ellen szót emelni, ha önök szózataikkal megtisztelendek. Castellane, tábornok.

A nádor sept. 16. este 6 órakor indult szeretett magyar népének, (kiről azt nyilvánítá, hogy ha minden elhagyja is, ő el nem hagyja), áldásai s szerencse-kívánásaitól kísérve. A lelkesedés mindenfelé felette nagy az igazságos magyar ügy iránt. A bécsi testőrök hálátlan szolgálatukat ott hagyva hazájuk oltalmára sietnek. — Bécsből ott toborzott mintegy háromszáz önkéntes érkezett Pestre — többet is várnak. Vezérok a toborzás vállalkozója Szeredi hazánkfia. — A Thurszky gránátosok Pesten a honvédekhez átállottak. — A Hunyadi csapat teljes számmal léve 15-kén indult a táborba. — 16-dikán érkezett Gallicziából a Porosz herceg nevű gyalog magyar ezred s a nép észrevevén a legénység jó szellemét, délután csoportosan ment Kossuth szállására, tőle a nemzetőri önkéntesek közé sorozásukat kívánva. Mi sikerrel? a posta kimaradása miatt nem irhatjuk. — A vidékeken sem kisebb a hazafi buzgalom. Török Sz. Miklóstól 135 újonczot kívántak s 180 ment. Ezt csak például említjük, mert mások sem akarnak rosszabbak lenni. Mit tehet ezek ellen az elámitott csöcselék horvát sereg?

Pest, Sept. 17. déli 11. ór.: ma reggel érkezett futár (Mesterházi nevű) Csányitól, s a képviselőház előteremében éppen most beszéli: hogy a Miklós és Sándor huszárok tisztjei, és a Vása s más magyar ezredek tisztjei közül is számosan (mindnyájan azért nem, mert különböző helységekben feküdtek) egy irást irtak alá, melyben felszólítják Telekyt, hogy álljon ellent Jellacsicsnak; — s a futár mondása szerint, Teleky szót

fogadott, s ma lehet az ütközet. — A futár szerint a mult pénteken 10 órakor muzsika szóval vonult bé Jellacsics Kanizsára mintegy 6000 emberrel, kik közt azonban két vagy három zászlóalj van rendes nép, a többi 14 éves gyermekek és 60 év körüli öregek bocskorosan stb. A föld népe ellene van Jellacsicsnak. Bugna, b. Bérczai s még néhány tiszt összeegyeztet, hogy Jellacsicsnak elébe mennek, s felszólítják: hogyan mert a magyar földre törni; s mutassa elő felhatalmazását.

Sept. 17-én déli 12 órakor tartott ülésben: jelentette a miniserelnök: hogy a ministerium tagjainul: Ghiczy Kálmánt, Szentkirályi Mórt, Erdődi Sándort, Vay Miklóst, Kemény Dénest, Eötves Józsefet, Mészáros Lázárt fogja ajánlani. — Egyébiránt még nincsenek tisztában, hogy melyiknek mi lesz a tárczája. — A nyolczadik miniser iránt azt nyilvánította a miniserelnök: hogy még az iránt nincs tisztában.

Az „Alg. Ostr. Zeitung“ sept. 16-iki száma legújabb hírként közli: hogy a törökök Boszniából és Török-Horvátországból betörték Horvátországba és Zettint elfoglalták.

— Ma reggel érkezett gőzhajótól hozott hírszerint Komárom város nagy szélben tegnapi legett.

Katona dictatorunk Urbán, Dézsről elparancsolta az önkénteseket s Makódnál táborba szállott. Szeretnők tudni, mit akar az az úri ember?

ELŐFIZETÉSI HIRDETÉS

az

„E L L E N Ö R“

czimű

POLITICAI LAPRA

Oct. Nov. és Dec. havaira helyt 2 f. 30 kr.

postán küldve . . . . . 2 f. 56 kr.

ezüst.

Kolozsv. sept. 15. 1848.

a szerkesztőség.